

րը՝ Պ. Նալբանդեանի նամակին նման գրուածքներով: Ողջամիտ բանականութեան եւ Տշմարտութեան լոյսը հաշտ աչքով կնայի մեր ազգին վրայ՝ երբոր գործունէութեան ասպարէզէն մէկ-դի քաշուին այնպիսի հեղինակներ, կամ թէ իրենց գործունէութիւնը աղէկի բանեցընեն, եւ ոչ թէ մեր քննութեան տակ ձգած նամակին նման գրուածքներ հանելու, որ յայտնի կցուցընեն թէ ասոնց հեղինակները՝ իրենք խաւարի եւ տրգիտութեան մէջ կժարթափին, եւ ամենայն տեղ միայն մութ միայն խաւար կտեսնեն, ամենայն բանի վրայ մութ ստուեր կձգեն, ամենայն բանի վերայ յուսահատութեամբ կնային, աշխարհիս երեսը բարի բան գտնուածին չեն հաւատար, եւ սարսափելի կիրքով մը լցուած են անդադար մէկուն մէկալին դէմ. ուստի եւ անդադար խռովութիւն, վրդովմունք, գծաութիւն, տարածայնութիւն կսերմանեն բերնով եւ գրչով. չեն մըտածեր որ իսկ ատոնք են ո՛ր եւ իցէ ազգի կորսուելուն պատճառները: Աղէ՛կ որ իզուր են այդպիսի հեղինակին առ ազգը բարձրացուցած ամէն աղաղակները. վասն զի ազգը այնպիսի հովիւներուն ետեւէն չերթար. եւ անո՛ր համար չերթար այնպիսի հովիւի մը ետեւէն որ ականբեւ կտեսնէ թէ այն հովիւը անձնական վրէժխնդրութեամբ

եւ փոքրոգի նախանձով կջանայ իրեն մէջ վրդովմունք եւ անմիաբանութիւն սերմանել. կջանայ ժողովուրդը թշնամի ընել պատուաւոր քաղաքացիներու դէմ: Ազգը իւր ազգային բանականութիւնը եւ ազգային խղճմտանքը ունի՝ Աստուծոյ իրէն տրուած, եւ կհասկընայ թէ ո՛վ է իրեն Տշմարիտ բարին եւ յառաջադիմութիւնը կուգէ՝ քրիստոնէական խաղաղութեամբ եւ սիրով հանդերձ: Ասոր համար մենք ալ հեղինակին մթնցած աչքովը չենք նայիր մեր ազգին ապագային վերայ, ո՛չ, այլ ընդհակառակն լուսաւոր եւ զուարթ աչքով կդիտենք ազգիս ներկայ եւ ապագայ երջանկութիւնը: Ողջերը ողջերու ետեւէն կերթան. միայն մեռածներն են որ պիտի մնան իրենց մեռելները թաղելու: Աստուծային նախախնամութիւնը կառաջնորդէ ամէն ազգի առ կտաւրելագործութիւն, թէ եւ երբեմն դժուար ու ծանր՝ բայց միշտ անխտոր եւ ապահով ճանապարհաւ: Հաստատուն է մեր յոյսը՝ թէ ատեն պիտի գայ որ մեր ազգին պարտէզն ալ պիտի մաքրուի կամաց կամաց անպիտան խոտերէ, եւ պիտի ծածկուի կանաչազարդ եւ ծաղկազարդ պտղատու ծառերով»:

„ՍՏԵՓԱՆ ՊԱՍՏԱՆԵԱՆ“:

ՀԱՆԻԼՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱԳՐԱՅ.

Մեծ յառաջադիմութեան նշան պիտի համարեմք մեր ազգին՝ ազգային օրագրաց շատ նալը: Վասն զի ասով կիմացուի թէ մերադնեայց մէջ ոչ միայն կարգալու սէրը աւելնալով վրայ է, այլ նաեւ ընդհանրապէս աշխարհիս երեսը պատահած անցքերուն տեղեկանալու փափաքը: Բայց որովհետեւ ազգիս այլ եւ այլ տէրութեանց մէջ ցրուած լինելուն պատճառաւ՝ դժուար է Ռուսաստանի Հայոց անընդհատ կերպով ընդունիլ Տաճկաստանի մէջ հրատարակուող ամէն օրագիրները, նմանապէս Տաճկաստանի Հայոց՝ տեղեկութիւն ունենալ Ռուսաստանի օրագրաց մէջ եղած բաներուն, մէկ աղբային օրագրաց հանդէս մը հարկաւոր կերեւնայ բանալ Մասեաց Աղաւնույս մէջ, եւ կարճառօտ խորհրդածութեամբ գուրս ցատքեցընել անոնց բովանդակած լուրերն ու կարծիքները: Եւ զայս ընել պիտի սկսեմք յաջորդ թերթին մէջ:

Նորատիպ գրքերու վրայ ալ համառօտ քննաբանութեամբ մը խօսիլը օգտակար կճանչնայ Աղաւնին, միայն թէ նաեւ ասոնք առանց յապաղման ձեռքը հասնին, եւ եթէ կարելի

է՝ ձրի, որովհետեւ այն գրքերուն աւելի ճանչցուելուն ու հռչակուելուն պատճառ պիտի լինի մեր օրագիրն ալ իւր կողմանէ:

Եւրոպացի գրագէտներուն մէջ առակ եղած է ըսելը թէ «Քննադատութիւնն է դիւրին, արուեստն է դժուարին». այսինքն դիւրին է ուրիշի աշխատանացը վրայ յաջ եւ յաջեակ խօսիլը, բայց անձամբ աշխատութիւն մը առաջ բերելը նոյնպէս դիւրին չէ: Այս ճշմարտութիւնը միշտ մեր աչքին առջեւ պիտի ունենամք մեր ընելու քննադատութեանց ատենը, եւ զգուշութեամբ վարուիմք որ ոչ միայն մեր դատաստանին մէջ անիրաւութիւն չմտնէ, այլ եւ մատենագրին կամ օրագիրը շարագրողին վայրապար սիրտը չբկոտրի մեր խօսքերէն: Վայրապար կամ զուր տեղը չկտարի կըսեմ ուրիշի սիրտը. բայց երբոր մէկը սբաին կտորելուն ինքն է պատճառ՝ իւր անզգայ իւր անսանձ լեզուովը, իրաւունք չունենար մեղադրելու զանոնք որ մեկ խօսքին մեկ պատասխան կուտան, թերեւս մեկով ալ աւելի. վասն զի ճշմարիտ է ռամկին առակը թէ «Ուղածն լսողը՝ չուղածն ալ կըսէ»: